

Fællesskaber på tværs I gymnasiet

AARHUS UNIVERSITET

VELUX FONDEN

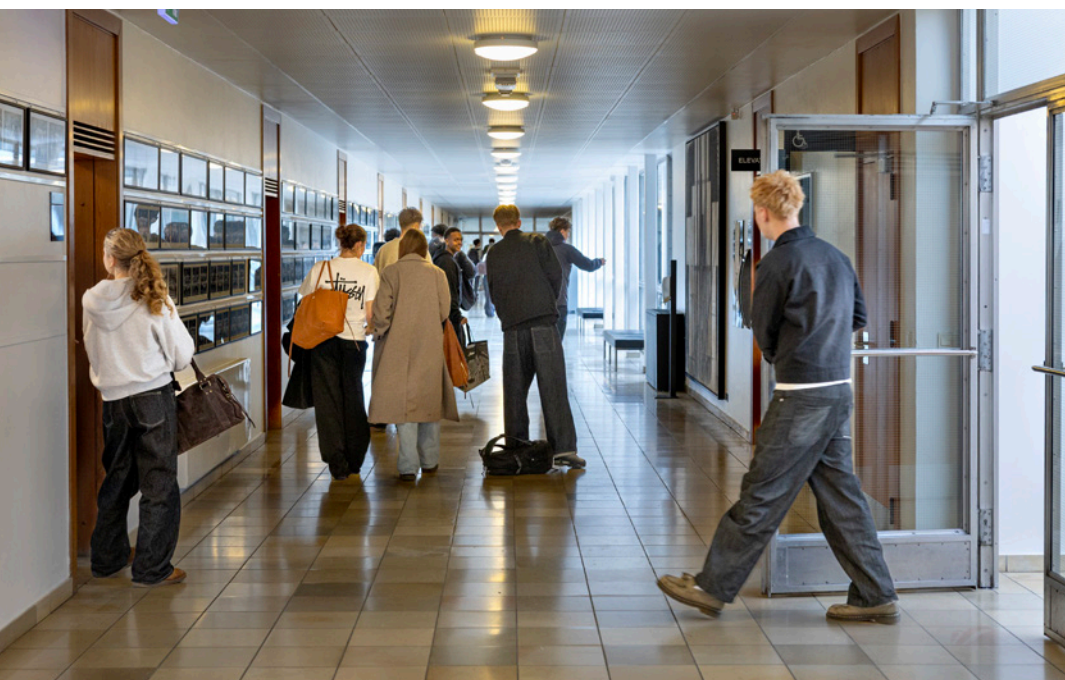

Dialog
på Tværs
Into action

VIVE

Indhold

- 3** Forord
Gymnasiefællesskaber under forandring
- 4** Introduktion
Kunsten at bygge bro over forskelligheder
- 6** Tema 1: Fællesskabers mange former
Fællesskaber kan også opleves som et pres
- 8** Tema 2: Sociale aktiviteter
Sociale aktiviteter kan både skade og gavne fællesskaber
- 10** Tema 3: Diversitet
Når elever finder sammen med dem, de kender
- 12** Tema 4: Nysgerrighed
Tryghed og nysgerrighed er afgørende, når elever mødes på tværs
- 15** Tema 5: Kontroversielle emner
At tale om uenigheder kan styrke fællesskabet
- 19** Erfaringer fra praksis
Skab mere fællesskab på tværs med den rigtige dialog og øvelser

Gymnasiefællesskaber under forandring

Fællesskaber binder mennesker sammen og kan skabe en følelse af trykthed, begejstring og samhørighed. Fællesskaber er ikke mindst vigtige for unge, der har brug for at spejle sig i andre for at finde ud af, hvem de selv er og vil være.

Noget af det særlige ved det almene gymnasium, STX, er netop fællesskabet. Der er helt særlige og store forventninger til fællesskab – blandt elever, blandt forældre, der selv har gået i gymnasiet, og blandt lærere og ledelse. Fællesskaber, traditioner og sociale aktiviteter er en del af gymnasiets dna.

De seneste 50-60 år er gymnasiet gået fra at være en uddannelse for de få til en uddannelse for de mange. Derfor har gymnasiet også oplevet en øget diversitet og bredde i elevgruppen. Samtidig er gymnasielivet anderledes i dag end for bare 10-20 år siden. For eksempel er de unges liv og skolegang i den grad præstationsbåret, både i deres døgnåbne digitale liv og i deres analoge tilværelse.

Forældre, skoler og politikere bekymrer sig for, om udviklingen har konsekvenser for de stærke fællesskaber, som tidligere har været en selvfølgelighed i gymnasiet. Vil der stadig blive afholdt gymnasiefester? Hvad med lancier og studenterkørsel?

Fra politisk hold har der især været fokus på den øgede etniske og religiøse diversitet, og på hvorvidt minoritets elever samler sig på særlige gymnasier, på udvalgte linjer eller for sig selv i kantine. Det politiske redskab har været at lave fordelingsaftaler, hvor elever flyttes for at begrænse antallet af etniske minoritets elever på de enkelte gymnasier.

I forskningsprojektet 'Fællesskaber på Tværs', som du kan læse mere om i hæftet her, ser vi åbent og nysgerrigt på, hvordan fællesskaber dannes, og hvilke udfordringer diversitet bredt forstået kan give. Samtidig har gymnasierne – og ikke mindst de unge selv – allerede gjort sig mange erfaringer med diversitet, som man kan bygge videre på. Hæftet fokuserer således på muligheder og potentiale for, at fællesskaber på tværs kan forløses.

Dette hæfte er tiltænkt lærere og ledelser, der gerne vil finde viden om og inspiration til at styrke elevernes fællesskaber i hverdagen på gymnasiet. Vi sender en stor tak til de elever, der har bidraget, til de fire gymnasier, der har deltaget, og VELUX FONDEN for at støtte projektet.

God læselyst.

På vegne af projektgruppen

Lene Kühle, professor ved Aarhus Universitet

Introduktion

Kunsten at bygge bro over forskelligheder

Fællesskab er en krumtap i gymnasielivet. Men i takt med forandringerne i samfundet og i ungdomslivet er der brug for at give fællesskaber opmærksomhed, hvis de fortsat skal være centrale i gymnasieskolen.

Forskningsprojektet 'Fællesskaber på Tværs' har undersøgt og arbejdet med at understøtte fællesskaber på gymnasier i Aarhus. Projektet er gået til emnet fra forskellige vinkler.

Forskningsdelen bygger på kvalitative data indsamlet gennem observationer, interviews, fokusgrupper og workshops og er udført af forskere fra Aarhus Universitet og VIVE. Denne del af projektet har haft fokus på diversitet i bred forstand.

Foreningen Dialog på Tværs har stået for udviklingsdelen og gennemført en række aktiviteter på gymnasierne. De har især haft fokus på, hvordan man håndterer etniske opdelinger, når de bliver for fastlåste.

For både forskningsdelen og udviklingsdelen har det først og fremmest været vigtigt at observere og tale med eleverne for bedst at forstå gymnasiefællesskabernes betingelser i dag. Tilsammen bidrager de to dele af projektet med forskningsbaseret og praksisbaseret viden om, hvordan man bedst forløser potentialet for fællesskaber på tværs i gymnasiet.

Fortjener opmærksomhed

De danske gymnasier er vidt forskellige og kan stå med særlige udfordringer med at få fællesskaber til at lykkes. På det enkelte gymnasium kan der endog være store forskelle fra studieretning til studieretning eller fra klasse til klasse. Derfor er det også vigtigt at understrege, at ikke alle gymnasier oplever udfordringer med fællesskaber eller oplever udfordringer store nok til, at der skal sættes særligt ind.

Om projektet 'Fællesskaber på tværs'

'Fællesskaber på tværs' er et forsknings- og udviklingsprojekt, som i 2024-26 har haft aktiviteter på fire gymnasier: Århus Statsgymnasium, Aarhus Gymnasium, Tilst, Aarhus Katedralskole og Risskov Gymnasium. Projektet er støttet af VELUX FONDEN, og partnere i projektet er Aarhus Universitet, VIVE og foreningen Dialog på Tværs.

Udviklingsdelen består af aktiviteter planlagt og udført af Dialog på Tværs for at styrke de unges fællesskaber med fokus på etniske opdelinger. Forskningsdelen består af fire delprojekter. Del 1 handler om følelsers rolle i etableringen af ungefællesskaber, del 2 om nysgerrighed, del 3 om sociale aktiviteter og del 4 om kontroversielle emner.

Alligevel er en central pointe i dette hæfte, at fællesskaber er værd at give opmærksomhed. For hvis man ikke handler – eller ikke handler med omtanke – kan man uforvarende gøre ting værre. De særlige traditioner og forventninger til fællesskaber på de enkelte gymnasier er ofte viklet ind i gymnasiernes identitet og selvforståelse, hvilket gør det svært at ændre dem. Men de store forandringer, der over tid sker i samfundet, i ungdomslivet og i elevoptaget, gør, at forandringer kan være nødvendige for også fremover at have en gymnasieskole, hvor fællesskaber er centrale.

Behov for løbende afvejninger

Hæftet her bygger på resultater og fund fra projektet. De citater, du kan læse undervejs i hæftet, stammer ligeledes fra projektet, men navnene er opdigtede af hensyn til anonymiteten. I hæftet kan du for eksempel læse om, hvordan fællesskaber nogle gange kan opleves af de unge som endnu en ting, de skal præstere. Du kan også læse om sociale aktiviteter, som kan gøre både godt og skidt, og

at det ikke altid er bedst for fællesskabet at sprede eleverne, fordi de også har brug for nogen, de kan spejle sig i. Vi beskriver også, hvordan der er brug for tryghed og nysgerrighed, hvis fællesskaber skal styrkes, men heller ikke så meget tryghed, at det går ud over nysgerrigheden. Og så er der et stort, men også sårbart, potentiale i at undervise i emner, der kan opfattes som kontroversielle.

Sidst, men ikke mindst, giver hæftet et indblik i de erfaringer, foreningen Dialog på Tværs har gjort sig i praksis på gymnasierne, og vejledning i en af foreningens bedste øvelser – lige til at tage med til eleverne.

Det er gennemgående i vores projekt, at arbejdet med fællesskaber både kan skade og gavne elevernes følelse af at høre sammen. Hvis fællesskaber på tværs af forskelligheder skal lykkes, har de derfor brug for løbende opmærksomhed, for strategiske overvejelser og afvejninger. Og de har – til tider – brug for en understøttende ramme.

Tema 1: Fællesskabers mange former

Fællesskaber kan også opleves som et pres

Vi knytter en række positive værdier til begrebet 'fællesskaber'. Samtidig bliver fællesskab svaret på et væld af udfordringer – lige fra ensomhed til studieevne. Det kan gøre fællesskab til endnu en arena, de unge skal præstere på.

Fællesskaber er svære at definere og kan tage mange former. Nogle gange taler vi om store fællesskaber – det kan være et nationalt eller et helt gymnasiums fællesskab. Andre gange handler det om faget, klassen, en social aktivitet eller måske om venskaber. Fællesskaber kan opstå frivilligt eller være faciliterede oppefra. Når fællesskaber på den måde dækker bredt, betyder det også, at begrebet 'fællesskab' bruges i mange forskellige sammenhænge.

Generelt er fællesskaber noget, vi ser positivt på og ønsker, at vores unge er en del af. På den måde kan man sige, at fællesskaber er et *normativt* begreb – vi knytter altså nogle helt særlige værdier til ordet. Det gælder især, at:

- fællesskaber er noget positivt
- de er uafgrænsede, alle kan være med
- de er egalitære, altså alle er lige i et fællesskab.

Det er ikke nødvendigvis sandheder, men værdier, vi forbinder med fællesskaber.

I gymnasiet er fællesskaber normative på en særlig måde. De er knyttet til forestillingen om gymnasiet som nogle særligt gode år i et ungdomsliv. Gymnasierne har således stort fokus på fællesskaber og forventer af eleverne – ligesom eleverne forventer af sig selv og hinanden – at de vil fællesskab og dyrker fællesskab.

Samtidig er fællesskaber koblet til den enkelte elevs trivsel og bliver set som svar på et væld af udfordringer. Alt fra ensomhed og psykisk sårbarhed til fremmøde, studieevne og det svære gruppearbejde kan løses med fællesskab, der således skal fungere som modvægt til fænomener, der ellers kendetegner unges liv i dag: individualisering, selvrealisering, (tids)pres og præstationskultur. På den måde bliver fællesskaber et middel mere end et mål i sig selv.

At være alene eller at være opdelt

I interviews og samtaler med eleverne blev det tydeligt, hvordan mange var optagede af at vise, at de gerne ville fællesskabet – i højere grad end de følte sig som en del af et fællesskab. Det viste sig i følgende eksempler, hvor eleverne var optagede af at undgå fællesskabets modsætninger – nemlig at være alene og at være opdelt.

/// Jeg har ikke lyst til at gå alene rundt på gangene og ligne en, der ikke har nogen venner. Det får mig til at føle mig udsat. Jeg prøver på ikke at ligne et lille mobbeoffer. (Elma, 1.g)

> Om tema 1

Dette tema bygger på delprojekt 1 om følelsers rolle i etableringen af ungefællesskaber. I delprojektet er der over fire måneder gennemført observationer og uformelle samtaler med elever i to 1.g-klasser på to gymnasier samt dybdegående interviews med 27 elever fra de to klasser.

At være alene var forbundet med ubehag, pinlighed og ubekvemhed og knyttet til fornemmelsen af andres blik på én – et blik, eleverne er vant til fra sociale medier. Det handlede ikke kun om at gå rundt alene på skolen. Der var lignende episoder, når eleverne for eksempel valgte kun at komme til arrangementer med klassen, i udvalget eller på skolen, hvis de vidste, at deres nærmeste venner også kom. Ved at undgå at være alene signalerer eleverne, at de selvfølgelig er en del af et fællesskab.

En anden modsætning til fællesskab er opdelinger, og eleverne var eksempelvis optagede af, om deres klasse var opdelt i forskellige grupper.

Konklusioner

- Fællesskaber fylder meget, og særlige værdier er knyttet til forestillinger om fællesskab.
- Fællesskab kan godt blive udvandet, når vi taler så meget om det og i sammenhænge så forskellige som trivsel og gruppearbejde.
- Fællesskab kan føles som noget, der skal præsteres, fordi eleverne gerne vil vise, at de gør det godt.
- Eleverne er optagede af at undgå modsætningen til fællesskabet: at være alene og være opdelt.

// Når der er så mange piger, så bliver vi jo ret tydeligt opdelt. Altså, vi er pisse opdelt, det er helt vildt. Det er meget, meget tydeligt. Jeg tror bare, at... det gør noget.
(Smilla, 1.g)

Forskellige opdelinger blev i interviewene talt om som et problem – eksempelvis for klassens fællesskab. Ofte handlede opdelingerne om køn, som i ovenstående eksempel, eller om etnicitet. Elevernes måde at betragte opdelinger blev også en måde, hvorpå de evaluerede fællesskabet. Og her fandt vi i delprojekt 1 en modsætning mellem det, vi observerede, og det, vi hørte i interviewene: Observationer kunne vise en klasse med god stemning, et godt og trygt arbejdsfællesskab og åbne samtaler. Men interviewene afslørede, at eleverne var i tvivl om fællesskabets kvalitet, når eleverne eksempelvis i pauserne og uden for skolen var mere opdelt. Eleverne var således i tvivl om, hvorvidt fællesskabet i skolen eller klassen var godt nok, hvis de (også) søgte at være sammen med nogen de lignede frem for på tværs af forskelligheder.

Når fokus i så høj grad er rettet mod fællesskab, er der en risiko for, at fællesskab bliver endnu en arena, hvor de unge skal præstere – hvor de bliver mere optagede af at vise, at de ikke er alene og ikke er opdelt. Vi risikerer således, at fællesskab bliver et pres og noget, eleverne skal bevise for omverdenen, at de kan.

Anbefalinger

- Undersøg, hvor meget i taler om for eksempel aktiviteter, der har fællesskab som enten formål eller hjælpemiddel.
- Overvej, om i kan tale mindre – men bedre – om fællesskaber. Hvis fællesskab for eksempel ikke er formålet med en aktivitet, så prøv at bruge ord, der kommer formålet nærmere.
- Husk, at aktiviteter godt kan være værdifulde, selvom de har en anden funktion end at styrke fællesskab.

Tema 2: Sociale aktiviteter

Sociale aktiviteter kan både skade og gavne fællesskaber

Sociale aktiviteter har en dobbelt betydning for fællesskaberne i gymnasiet. De kan både inkludere og ekskludere den enkelte elev og samle og opdele gruppen.

Danske gymnasier har tradition for, at eleverne deltager i en række sociale aktiviteter. Aktiviteterne har for det meste et ikke-fagligt formål, er frivillige og ligger uden for undervisningen. Det gælder klassiske sociale aktiviteter som gymnasiefest, skak, kor, fredagscafe, musical og studenterkørsel. Der er dog også eksempler på, at aktiviteter med sociale formål ikke er frivillige, for eksempel introetur og idrætsdag. Den type aktiviteter er mange steder i vækst.

Mange af os opfatter sociale aktiviteter som noget, der udvikler og opbygger fællesskab. Men resultater fra denne del af projektet 'Fællesskaber på tværs' viser, at de sociale aktiviteter har en dobbelt betydning for fællesskaberne i gymnasiet. På den ene side kan sociale aktiviteter være med til at etablere trygge fællesskaber for eleverne, og nogle aktiviteter muliggør endda fællesskaber på tværs af forskellige elevgrupperinger. På den anden side kan sociale aktiviteter være med til at forstærke eksisterende opdelinger og virke fremmedgørende og ekskluderende for nogle grupper af elever.

Analysen viser, at sociale aktiviteter særligt har betydning for to forskellige typer af fællesskaber i gymnasierne: ungefællesskaberne og skolefællesskaberne. Ungefællesskaber er grupper af unge,

der frivilligt har søgt hinanden inden for gymnasiet's rammer. Det kan være den gruppe, man hænger ud med i pauserne, eller dem, man laver musical med eller er i lektiecafe med. Skolefællesskaber er derimod defineret af gymnasiet. Det er for eksempel klassen, årgangen, holdet og studieretningen.

Kan skade skolefællesskaber

Sociale aktiviteter er ofte knyttet direkte til et konkret skolefællesskab: for eksempel fest for skolen, biograftur for klassen og lancier for 3.g'erne. Selvom mange nyder at deltage i disse aktiviteter og det uformelle samvær, de giver, kan aktiviteterne for andre forstærke oplevelsen af ikke at være en "rigtig del" af fællesskabet. Føler man sig for eksempel udenfor på introturen, hvor meningen er, at man skal hygge sig og have det sjovt med sin nye klasse, kan det give en oplevelse af, at man ikke hører rigtigt til i klassefællesskabet.

Det kan også være, at en aktivitet er organiseret på en måde, så nogle elever har svært ved at deltage i den – for eksempel hvis man ikke trives med alkohol, friluftsliv eller høj musik. I de tilfælde, hvor ikke alle har mulighed for at deltage i aktiviteter, der er målrettet hele skolen, bliver oplevelsen af tilknytning forstyrret og kan skabe en følelse af fremmedgørelse fra skolefællesskabet.

Sociale aktiviteter kan også tydeliggøre skel og forværre forholdet mellem grupperinger af elever inden for bestemte skolefællesskaber, selvom eleverne ellers er blandede og har det godt sammen i undervisningen. Det gælder for eksempel, når bestemte grupper altid bliver væk fra skolearrangementer, eller når der bliver konflikt mellem grupperinger i en klasse, fordi den ene gruppe holdt en fest, hvor den anden gruppe ikke blev inviteret.

> Om tema 2

Dette tema bygger på delprojekt 3 om sociale aktiviteter. I delprojektet er der gennemført ni fokusgruppeinterviews med lærere, ledelse og elever fra 2.g og 3.g på de fire deltagende gymnasier.

Kan udvikle ungefællesskaber

Mange ungefællesskaber opstår i de daglige møder i undervisning og pauser, hvor de unge typisk finder sammen i mindre vennegrupper. Analysen viser dog, at bestemte sociale aktiviteter også kan være årsag til, at nye ungefællesskaber etableres. Det gælder særligt for projektaktiviteter, hvor elever mødes om en bestemt opgave, for eksempel at lave en musical. Her opstår der forpligtende arbejdsfællesskaber, hvor de unge oplever og anerkender hinandens bidrag til den fælles (og frivillige) opgaveløsning.

Interesseaktiviteter kan også være med til at etablere ungefællesskaber. Det kan være, når grupper af unge mødes fast i en periode for at spille musik, diskutere litteratur, se film eller lave lektier. Når unge samles om en frivillig aktivitet, de har en fælles interesse i, etablerer de fællesskaber med lige-sindede, hvor de føler sig trygge og oplever, at de hører til. Både aktiviteter båret af projekter og interesser fremhæves som aktiviteter, der samler unge på tværs af klasse, årgang og studieretning.

Konklusioner

- Sociale aktiviteter har både betydning for de fællesskaber, som er givet i kraft af gymnasiets organisering, for eksempel klasse og årgang, og for de fællesskaber, som de unge selv danner.
- Sociale aktiviteter kan forværre opdelinger mellem elevgrupper og forringe den enkeltes oplevelse af at høre til i gymnasiet eller i klassen.
- Sociale aktiviteter kan være med til at skabe nye fællesskaber mellem unge, der ikke ellers ville have fundet sammen.

Anbefalinger

- Undersøg, om de aktiviteter, der er målrettet hele gymnasiet, årgangen eller klassen, uforvarende ekskluderer bestemte elever eller elevgrupper.
- Undersøg, om udbuddet af aktiviteter, der giver unge mulighed for at mødes om fælles interesser eller projekter, matcher de meget forskelligartede behov og ressourcer, der kan være i elevgruppen.
- Juster eller nedlæg de aktiviteter, der ikke fungerer. Og suppler gerne gamle traditioner med helt nye aktiviteter, der passer til den aktuelle elevgruppe.

Tema 3: Diversitet

Når elever finder sammen med dem, de kender

Køn og etnicitet er nogle af de typiske forskelligheder, der kan skabe de opdelinger mellem elever, som mange skoler forsøger at undgå. Men opdelinger kan også have positive sider.

Forskelligheder kan være et aktiv, men også en udfordring for fællesskaber. Elevernes forskellige baggrunde kan give plads til nye eller andre perspektiver i klassen og i undervisningen. De kan skubbe til nye indsigter og udvide horisonter, og de giver mulighed for, at flere elever finder nogen, de kan spejle sig i.

Men forskelligheder kan også skabe afstand og lukkethed, når eleverne for eksempel ikke har lyst til at arbejde sammen eller spørge hinanden om personlige eller faglige ting.

Der er tidspunkter, hvor man som ledelse, lærer eller elev er særligt opmærksom på elevernes forskelligheder, tager aktivt stilling til den og arbejder med eller imod den. De tidspunkter kan for eksempel være, når der skal sammensættes studiegrupper, eller når man overvejer, hvorvidt faste pladser

kunne fremme samarbejde på tværs – eller som i det følgende, når klasserne på grundforløbet skal sættes sammen.

At sætte klasser sammen

Når gymnasier sammensætter klasserne på grundforløbet, fokuserer de ofte på at sprede eleverne mest muligt i forhold til etnicitet, køn, folkeskole, efterskole og bopæl. Fra skolens perspektiv kan det handle om at give eleverne mulighed for at lære nye mennesker at kende og danne nye fællesskaber, der går på tværs og ikke er opdelt efter eksempelvis etnicitet eller køn.

Fra elevernes perspektiv kan spredningen være svært at være i. Interviews med elever viser, at særligt etniske minoritets elever synes, at deres grundforløbsklasse var rigtig svære at være i, fordi de manglede nogen at spejle sig i. Det bidrog til det modsatte af skolens hensigt, da eleverne kort efter skulle vælge studieretning:

/// Jeg gad ikke en klasse, der var som grundforløbet. Jeg tænkte, at det ville være meget svært for mig at passe ind. Jeg ville gerne i en klasse, hvor jeg kendte nogen – det skulle være en klasse, hvor jeg ikke var den eneste af min slags, hvis man kan sige det. (Nadija, 1.g)

Det vil sige, at den måde, mange gymnasier går til elevernes forskellighed på, når de skal sammensætte klasser, faktisk kan forstærke de opdelinger, man gerne vil undgå.

Dette fund ligger i tråd med anden forskning, der peger på, at trivslen stiger, når folk er sammen med nogen, de (etnisk) ligner, mens den falder, når de er alene.

> Om tema 3

Dette tema bygger – ligesom tema 1 – på delprojekt 1 om følelsers rolle i etableringen af ungefællesskaber. I delprojektet er der over fire måneder gennemført observationer og uformelle samtaler med elever i to 1.g-klasser på to gymnasier samt dybdegående interviews med 27 elever fra de to klasser.

At konfrontere opdelinger

Nogle gange vil lærere, ledelse eller andre gerne konfrontere eleverne med deres måder at opdele sig på – især hvis de ser opdelingerne som problematiske. To elever fortalte, at deres klasse havde været meget hårdt opdelt i to grupper. Men da en lærer kom ind til en time og så, at eleverne ligefrem havde flyttet borde og stole, så de kunne sidde helt opdelt, reagerede hun og "blev meget ked af at se det". Det fandt eleverne pinligt og ubehageligt, og siden har de haft en større opmærksomhed på, hvordan de sætter sig i klassen. Nu, fortæller de, har folk nemmere ved at sætte sig mere frit ved bordene.

En anden måde at konfrontere eleverne med deres opdelinger på er i forbindelse med aktiviteter, som er styret af andre end eleverne – for eksempel legende aktiviteter eller samarbejde to og to. I observationerne så vi flere gange, hvordan elever blev sat sammen med nogen, de ikke plejede at være sammen med socialt. Flere elever har i interviewene fortalt, at det kan opleves som at få meget direkte at vide, at "I er for splittede", også når de ikke selv oplever det sådan. Laura fra 1.g fortalte for eksempel, at hun forestillede sig de voksne tænke: "Nu skulle de to fjendegrupper, som synes hinanden er dumme, arbejde sammen og lære hinanden at kende." Eleverne reagerede med modstand og opfattede den type aktiviteter som "nederen" og "spild af tid".

Forskellen på, om man får en positiv eller negativ reaktion på konfrontation, handler om forbindelsen til eleverne. En lærer, der kender sin klasse godt og er interesseret i deres trivsel ud over det faglige, vil have nemmere ved at ændre på deres opdelinger.

Til slut skal det også nævnes, at tiden kan hjælpe med at bygge bro mellem elever. Således var der flere eksempler på, at elever havde fundet sammen på nye måder 2 år inde i gymnasietiden. Budskabet til lærerne fra Laura i slutningen af 2.g var derfor: "Ro på, det bliver bedre til sidst!".

Konklusioner

- Der er stort fokus på at sprede eleverne ud fra deres forskelligheder.
- Det store fokus på at blande eleverne kan tilskynde eleverne til at søge sammen med dem, de ligner.
- Spredning kan presse elever og gøre dem utrygge, fordi de ikke har nogen at spejle sig i.

Anbefalinger

- Vær ikke pr. automatik bekymret, hvis eleverne finder sammen med dem, de ligner.
- En gylden mellemvej kan være at lade alle "have en ven" med ind i grupper, der ellers sættes sammen på tværs.
- Lad eleverne selv styre de korte processer, og brug ressourcer på at styre sammensætningen af grupper på længerevarende projekter.

Tema 4: Nysgerrighed

Tryghed og nysgerrighed er afgørende, når elever mødes på tværs

Tryghed er en forudsætning for at trives og lære, men for meget tryghed kan også lukke fællesskaber om sig selv. Nysgerrighed kan til gengæld være en nøgle til nye fællesskaber.

Gymnasiet er et sted, hvor unge mødes på tværs af baggrunde, erfaringer og måder at være elev på. Det er også et sted, hvor fællesskaber formes og nogle gange lukker sig om sig selv. For at fællesskaber på tværs skal blomstre, er to begreber helt afgørende: tryghed og nysgerrighed.

Tryghed er grundlaget for læring og trivsel. Uden tryghed tør eleverne ikke stille spørgsmål, begå fejl eller indgå i samarbejde. Hvis eleverne kun søger dem, der ligner dem, opstår lukkede fællesskaber, som er trygge, men uden nysgerrighed. Her bliver forskellighed noget, man undgår, og ikke noget, man er nysgerrig på.

Nysgerrighed er det, der åbner fællesskaber op. Den gør det muligt at møde det ukendte: nye perspektiver, nye mennesker og nye måder at tænke på. Men nysgerrighed opstår sjældent i utrygge rum. Derfor handler arbejdet med fællesskaber ikke om at vælge mellem tryghed eller udfordring, men om at skabe, hvad vi kalder *tryk utryghed* – det vil sige situationer, hvor eleverne udfordres inden for rammer, der gør det muligt at blive i fællesskabet.

Tryghed er både faglig og social

Når vi taler om tryghed i gymnasiet, er det vigtigt at skelne mellem faglig og social tryghed.

Faglig tryghed handler om at turde deltage i undervisningen: stille spørgsmål, svare forkert, fremlægge og være i læreprocesser uden at miste ansigt.

Social tryghed handler om at føle sig accepteret i fællesskabet: at turde være sig selv, tage ordet og indgå i relationer uden frygt for udstødelse.

De to hænger tæt sammen. Elever, der er socialt utrygge, deltager ofte mindre fagligt. Elever, der oplever sig fagligt usikre, kan trække sig socialt. Hvis begge udfordres på én gang, risikerer nysgerrigheden at forsvinde helt.

Hvad er tryk utryghed?

Tryk utryghed betyder ikke at presse elever ud i ubehag. Det handler om at rammesætte situationer, hvor eleverne kan være udfordrede uden at være overladte til sig selv. Det kan for eksempel være:

- at arbejde i nye grupper, men med klare roller
- at diskutere forskellige perspektiver, men med tydelige spilleregler
- at blive bedt om at bidrage, men med tid til forberedelse.

> Om tema 4

Dette tema bygger på otte ugers feltarbejde på to gymnasier med observationer i undervisningen på tværs af fag, lektioner og tidspunkter samt deltagerobservation i faglige og sociale aktiviteter i og uden for skolen. Der er foretaget interviews med 46 elever med forskellig baggrund, hvad angår køn, alder og etnicitet, samt afholdt workshops med rektorer, lærere og elever.

Som en elev udtrykte det i en workshop:

“ I 1.g handler det om at få venner hurtigt. I 2.g og 3.g bliver man mere tryk. Det hjælp, at vores lærer i starten satte os i små, blandede grupper med klare roller. Så turde man være nysgerrig. (Aya, 3. g)

Citatet understreger, at tryghed ofte er noget, der udvikler sig gennem gymnasietiden. Men netop fordi de første måneder er sårbare, har læreren en særlig rolle i at fremskynde og understøtte denne tryghed, for eksempel gennem struktureret gruppearbejde, sociale øvelser og tydelige rammer. Dermed bliver nysgerrigheden ikke bare noget, der kommer af sig selv senere.

Casen med Amina peger på betydningen af rammer. Læreren har en central rolle i at skabe betingelser for tryk utryghed **før, under og efter** samarbejde.

➤ **Case: Amina og projektgruppen**

Amina går i 1.g og er fagligt stærk og pligttopfyldende. Hun bliver sat i gruppe med tre klassekammerater, der allerede kender hinanden socialt. Arbejdsfordelingen bliver hurtigt skæv. Amina får den mest krævende del af opgaven, mens de andre tager præsentationen. Hun siger ikke imod, for hun vil gerne gøre det ordentligt. Samtidig oplever hun, at gruppen fungerer som en lukket social enhed. I pauserne står hun udenfor. Da hun fagligt udfordrer gruppens konklusion, bliver hendes indsigelser affejt som “for detaljerede”. Amina overvejer at gå til læreren, men frygter både at virke besværlig og at blive yderligere isoleret socialt.

Casen viser, hvordan manglende faglig og social tryghed kan hæmme nysgerrighed, både hos den enkelte elev og i fællesskabet. Uden klare rammer bliver forskellighed (i engagement, faglighed og arbejdsstil) noget, der skaber afstand i stedet for læring.

Når gymnasiet formår at skabe tryk utryghed, styrkes elevernes nysgerrighed, både fagligt og socialt. Det bidrager til læring, trivsel og mere åbne fællesskaber, hvor forskellighed ikke opleves som en risiko, men som en mulighed.

Sådan kan læreren rammesætte elevsamarbejde

Før	Under	Efter
<ul style="list-style-type: none">• Forklar formålet med at arbejde på tværs• Forventningsafstem, både fagligt og socialt• Gør det legitimt at være ny eller usikker.	<ul style="list-style-type: none">• Fordel roller og opgaver som støtte• Følg op undervejs, også på dynamikken• Gør plads til uenighed som faglig ressource.	<ul style="list-style-type: none">• Tal om processen, ikke kun produktet• Spørg, hvad der gjorde det trygt/utrygt• Reflekter fælles om læringen.

Konklusioner

- Nysgerrighed fremmes, når undervisningen kombinerer faglige udfordringer med et trygt socialt miljø og tydelige rammer for arbejdet.
- Bliver utrygheden for stor, trækker elever sig både fagligt og socialt, og nysgerrigheden lukker ned.
- Omvendt kan et ensidigt fokus på tryghed føre til lukkede fællesskaber, hvor eleverne undgår forskellighed.
- Faglig struktur er centralt for at balancere dette spændingsfelt. Klare rammer, forventninger og opgaveformater kan skabe social tryghed – også i grupper, hvor eleverne ikke kender hinanden.
- Særligt i 1.g er tid, gentagelse og forudsigelighed afgørende for, at eleverne tør være usikre, stille spørgsmål og udfordre hinanden.

Anbefalinger

- Lærere kan arbejde bevidst med at skabe situationer præget af tryk utryghed med små samarbejder på tværs, tydelig rollefordeling og opgaver med både faglige og sociale dimensioner.
- Evaluering bør også bruges som fælles refleksion over proces og læring, ikke kun som vurdering af produktet.
- Når tryghed, utryghed og nysgerrighed kan italesættes i undervisningen, styrkes elevernes mulighed for at opleve forskellighed som en ressource i fællesskabet.

Tema 5: Kontroversielle emner

At tale om uenigheder kan styrke fællesskabet

Der kan være både faglige og sociale gevinster ved at undervise i emner, som kan opleves som kontroversielle. Det kræver imidlertid gode rammer for diskussionen, og det kan være en god idé at lade eleverne være med til at sætte dem.

Når man er uenig, kan diskussioner nemt blive ophedede. Og hvis der ikke er sat gode rammer for diskussionen, kan debatten komme ud af kontrol og gøre både lærere og elever utilpasse. Måske trækker eleverne sig fra undervisningen eller går hjem med en følelse af ikke at være blevet mødt med respekt. Måske føler læreren sig utilstrækkelig eller nervøs og vil fremadrettet undlade at undervise i dette emne. Det er dette, som begrebet 'kontroversielle emner' prøver at belyse.

I en dansk sammenhæng er begrebet 'kontroversielle emner' forbundet med den politiske debat om, hvorvidt det skal være obligatorisk at undervise i Jyllands-Postens Muhammed-tegninger i folkeskolen. Men i den pædagogiske forskning henviser 'kontroversielle emner' til en særlig opmærk-

somhed på, hvorfor og hvordan man underviser i emner, der er forskellige holdninger til, og som vækker uenigheder og stærke følelser.

Forskning peger på, at undervisning i emner, der kan opfattes som kontroversielle, kan bidrage til at udvikle demokratiske færdigheder. I forskningen taler man om 'uenighedsfællesskaber' – det vil sige fællesskaber, hvor man har opstillet regler for, hvordan man trods uenighed kan leve sammen og træffe nødvendige beslutninger. Det samme gælder i klasselokalet. Det kan være rigtig godt at undervise i kontroversielle emner. Meningsforskelle i klassen kan være en didaktisk ressource, men det kan også forstærke polarisering og utryghed, som bliver beskrevet på side 12.

> Om tema 5

Dette tema bygger på delprojekt 4 om kontroversielle emner. Her har vi sammen med 12 religionslærere fra de fire gymnasier arbejdet med at styrke undervisningen i kontroversielle emner, blandt andet på baggrund af oplæg om selvcensur, queer islam og undervisning i jødedom. Der er diskuteret undervisningsplaner, udformet papir med ideer til religionsundervisning og udviklet spørgeskemaundersøgelse til elever i religionsfaget.

Der er stor variation i de reaktioner, gymnasielærere får fra elever, når de underviser i emner, der potentielt kan vække følelser og skabe debat. I VIVEs undersøgelse fra 2025 angav 28 procent af de adspurgte gymnasielærere i dansk, historie, samfundsfag, religion og biologi/bioteknologi, at de har undladt at undervise i ét eller flere emner, der opfattes som kontroversielle. Der kan være rigtig gode grunde til at undlade at undervise i et konkret kontroversielt emne i en konkret klasse. Men vores projekt med religionslærere fra de fire gymnasier peger på, at lærerne mangler et fagligt og personligt rum til at dele gode og mindre gode erfaringer

med denne type undervisning, som kunne gøre det nemmere og mere trygt at undervise i emner, der opleves som kontroversielle.

Når nogle gymnasielærere angiver, at de undlader at undervise i kontroversielle emner, kan det være for at undgå konflikter i klassen, eller fordi elever blev vrede, kede af det eller krænkede på egne eller andres vegne. Men hvis læreren har modet til at adressere ubekvemme spørgsmål og fastholde samtalen, også når den bliver svær, kan undervisningen blive både interessant og lærerig. Det er en god idé at inddrage eleverne aktivt og give dem et medansvar. For eksempel kan man indledningsvist spørge eleverne, om de har gode råd til læreren, når der undervises i kontroversielle emner. Elevernes forslag kan være med til at rammesætte undervisningen. Det er også en god idé at tænke over de fysiske rammer. Hvis man sidder i en cirkel, når der diskuteres, signalerer det, at debatten er et fælles projekt, og at der er andre positioner end for og imod.

Hvis lærere og elever mangler viden om, hvordan eleverne tænker om sig selv og om fællesskabet i gymnasiet, kan der opstå bekymring og frygt hos både lærer og elever: Tænker religiøse elever for eksempel anderledes end ikke-religiøse elever? Har muslimske elever andre værdier og forståelser, når det gælder skolelivet?

Elevers gode råd til læreren

"Det er vigtigt at diskutere kontroversielle emner, så ikke undgå det. Det bidrager til elevernes evne til at tage en "snak" om svære emner."

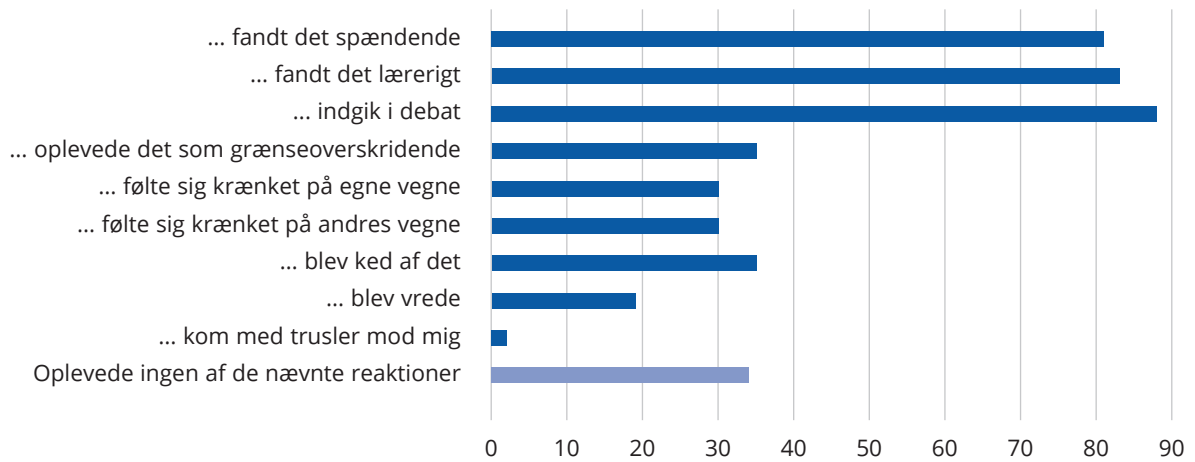
**"Vær respektfuld.
Ik' vær bange.
Ik' døm for holdninger.
Vær åben for feedback."**

"Skab nogle rammer: Hvad er okay? Hvor er grænsen?"

"Ik' snak om nogle emner, der kan støde nogen, uden et formål."

Kontroversielle emner kan afføde mange reaktioner

Har du oplevet én eller flere af følgende reaktioner fra elever i forbindelse med undervisning i de valgte emner*? Andel lærere i procent.

Note: *De valgte emner refererer til en liste med i alt 28 emner, som lærere har undervist i mindst ét i. Emnerne spænder fra alkohol og bioetik over kolonialisme og koranafbrænding til kønsidentitet og nøgenhed.

Kilde: 'Læreres erfaringer med undervisning i emner, der kan opleves som kontroversielle, VIVE 2025.

Selvom man har forskellige synspunkter og værdier, er en åben diskussion ifølge eleverne selv til gavn for fællesskabet. Undersøgelsen af elevernes holdninger til den religiøse diversitet på de fire gymnasier peger på, at religiøse og ikke-religiøse elever her er forholdsvis enige om en forsigtig tilslutning til både det vigtige i, at fællesskabet i gymnasiet bygger på fællesværdier frem for individuelle religiøse eller kulturelle forskelle, og at det styrker fællesskabet, når elever med meget forskellige værdier og religiøse overbevisninger diskuterer deres synspunkter åbent. Men de er mere

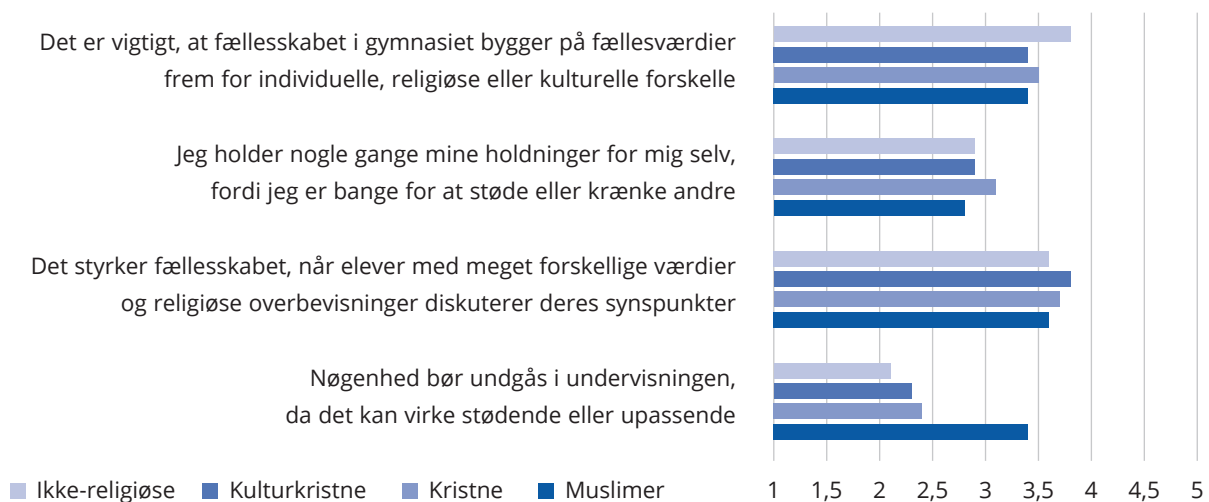
uenige om, hvorvidt undervisning, hvor nøgenhed for eksempel indgår, er upassende. Det er altid relevant at være opmærksom på kontroversielle emner. Men i klasserum, hvor diversiteten er stor, kan det være særlig vigtigt.

Undervisningen i kontroversielle emner kan bidrage med faglige indsigter, men også udvikle elevernes forståelse for og evne til at håndtere tilstedeværelsen af en diversitet af livsforståelser. Der kan altså være både faglige og sociale gevinster.

Meningsudvekslinger styrker fællesskabet

"Hvor enig er du i følgende udsagn?"

Skala er 1 til 5: Slet ikke (1), I ringe grad (2), Hverken/eller (3), I nogen grad (4) og I høj grad (5).

Mie Sandell (2025) Gymnasieelevers religiøsitet i Aarhus. En kortlægning

Konklusioner

- Undervisning i kontroversielle emner kan gøre undervisningen spændende og lærerig og kan også potentielt styrke fællesskabet.
- Der er mange ressourcer blandt lærerne til at udvikle undervisningen, så den ikke udvikler sig problematisk.

Anbefalinger

- Lærere og elever aftaler rammer for undervisning i kontroversielle emner.
- Der gives plads og tid på de enkelte gymnasier og i faglige organisationer til, at lærerne udveksler erfaringer med at undervise i kontroversielle emner.
- Lærere, ledelse og elever udarbejder håndteringsplan for, hvad man gør, hvis der opstår konflikter i undervisningen.

Skab mere fællesskab på tværs med den rigtige dialog og øvelser

Foreningen Dialog på Tværs arbejder for at styrke menneskers samvær på tværs af kultur, religion og etnicitet. Vejen til øget fællesskab på tværs er at insistere på dialogen mellem minoritet og majoritet. Praksis viser, at gevinsten er stor, når elever får redskaberne til at møde hinanden mere lige og ærligt.

Dialog på Tværs har stået for udviklingsdelen af projektet 'Fællesskaber på tværs' og har afviklet 25 aktiviteter på de fire deltagende gymnasier i form af workshops, forumteater og worldcafe på både årgangs- og klasseniveau. Dialogaktiviteterne har taget udgangspunkt i den enkelte klasse – i stemningen, grupperne og elevernes forskelligheder. Målet har været at styrke elevernes mod og nysgerrighed på at tale med dem, de normalt ikke taler med.

Dialog på Tværs faciliterer dialogen gennem håndgribelige redskaber og konkrete måder at tænke

om møder på tværs. Foreningen kan ikke gøre arbejdet for andre, men kan hjælpe dem med at få modet og nysgerrigheden til at nærme sig hinanden og skabe følelsen af at være mere forbundne end før.

I forbindelse med projektet har foreningen udarbejdet de faser, der er illustreret i figuren herunder, for at kunne identificere forskellige faser i processen – fra fase 1, hvor eleverne i klassens grupper kun har et overfladisk kendskab til hinanden, til fase 3, hvor de har et mere ærligt møde med hinanden.

Mødet på tværs

Dialog på Tværs arbejder i faser. Fase 1 er ofte udgangspunktet. Fase 2 kan være svær, fordi fordomme og ubehag kan vise sig, når forskelle kommer i kontakt med hinanden. Men gevinsten

er stor ved at nå fase 3. Eleverne har i højere grad lige og ærlige møder med hinanden, og det er i denne fase, fællesskaber for alvor kan lykkes på tværs af forskelle.

Fase 1

Vi har kun overfladisk eller ingen kontakt. Vi har fordomme, skjuler vores forskelle og taler ikke om ting, der har betydning.

Fase 2

Ny åbenhed opstår. Vores forskelle kommer frem, vi tør være mere ærlige. Det kan også give ubehag.

Fase 3

Dialogen er lykkedes. Vi ser hinanden, som vi er. Fordomme er erstattet af oprigtig nysgerrighed. Vi føler os forbundet.

Mangfoldighed er en styrke

Der er et stort potentiale i at have en mangfoldig elevgruppe, og det potentiale arbejder foreningen Dialog på Tværs for ikke går tabt. Mangfoldighed gør, at eleverne må forholde sig til flere perspektiver på tilværelsen og faglige emner, hvilket er værdifuldt for undervisningen og bidrager til den demokratiske dannelse. Mangfoldighed som en naturlig del af hverdagen kan også bidrage til at skabe rummelighed og nedbryde fordomme.

Erfaringen i Dialog på Tværs er dog, at det kræver en aktiv indsats at nedbryde fordomme og styrke fællesskaber på tværs. At tolerere hinanden på afstand er ikke nok. Skal potentialet forløses, skal elevens forskelle aktivt komme i berøring med hinanden. Og netop den berøring arbejdes der med under aktiviteterne.

Arbejdet med at styrke dialogen og mødet på tværs mellem minoritet og majoritet er gavnligt og værdifuldt, uanset om det enkelte gymnasium har en større eller mindre grad af diversitet. Der kan dog opstå ubehag i arbejdet med at skabe det dialogiske møde, fordi fordomme og forudindtagede holdninger, der har levet i det skjulte, kan komme frem og dermed være udfordrende at forholde sig til for eleverne. Men det er også her, muligheden for at skabe forandring opstår. For at danne en modvægt til det svære arbejder Dialog på Tværs med tilgange og redskaber, der skal gøre arbejdet mere trygt. Her står det "fælles tredje" helt centralt.

Det vigtige fælles tredje

Fastlåste opdelinger kan løses, når elever taler med hinanden om forskelle og ligheder i deres liv ud fra et fælles tredje, for eksempel familie, rejser, traditioner og interesser. Det er vigtigt at betone det fælles tredje som indgangsvinklen til samtalen. Derved oplever eleverne at dele noget fælles uanset forskelle, hvilket gør det nemmere at lære hinanden at kende og få mere nuancerede billeder af hinanden. Samtalen kan være en integreret del af undervisningen eller en øvelse som beskrevet sidst i dette afsnit.

Dialog kan afbøde berøringsangst

Opdelinger mellem elever er helt naturlige. Man søger sammen med dem, man føler sig mest på linje med og bedst kan spejle sig i, for her er man mest tryk. Det behøver ikke i sig selv at være et problem. Men nogle gange kan der opstå uhenigtsmæssige dynamikker eller deciderede problemer med fastlåste opdelinger, og her er det særligt nødvendigt at gribe ind.

Erfaringen i Dialog på Tværs er, at etniske opdelinger kan dække over utryghed og usikkerhed. Eksempelvis oplevede foreningen under arbejdet på gymnasierne, hvordan nogle majoritets elever og minoritets elever ikke var trygge ved at spørge hinanden om lektier. Der var også elever, der ville skifte klasse på grund af den etniske sammensætning, og nogle klasser havde slet ikke fælles sociale aktiviteter på tværs af opdelingerne. Samtidig fandt

> Tegn på, at elever skal have hjælp til at mødes på tværs

- Ingen eller meget lidt nysgerrighed og aldrig noget spontant sjov og snak på tværs.
- En gruppe dominerer, mens andre er mere usynlige.
- Sociale aktiviteter er altid opdelte.
- Negative eller ensidige fortællinger og modpoler opstår i relation til "de andre".

Brandcentral

Reception
Rektor

> Om Dialog på Tværs

Foreningen Dialog på Tværs udbyder dialogaktiviteter til gymnasier og ungdomsuddannelser, som styrker unges evne til nysgerrighed og åbenhed på tværs af forskelle.

Læs mere på www.dialogpaatvaers.dk. Her kan man også finde flere dialog-øvelser og en udvidet version af speed-dialogen, som er beskrevet på side 23.

eleverne det ekskluderende at blive valgt fra på baggrund af etnicitet.

Elevernes usikkerhed kom til tider til udtryk som berøringsangst. For eksempel kunne nogle majoritets elever være tilbageholdende med at spørge minoritets elever om noget, eller sige noget, der kunne opfattes som fordomsfuldt eller kritiserende, og som kunne stemple dem som racistiske. Omvendt kunne minoritets elever frygte at blive forbundet med en negativ fortælling om "indvandrere", hvis de gav udtryk for noget, der afveg fra majoritetsnormen, og det gjorde det svært for dem at føle sig fri i mødet med majoriteten.

Når berøringsangsten tager over, mister man en ærlighed og et lige udgangspunkt, og det går ud over elevernes relation og rummelighed. Det er lige præcis denne berøringsangst, Dialog på Tværs gerne vil gøre op med. Det er ikke gavnligt, når etniske opdelinger på denne måde bliver problematiske – hverken for elevernes sociale eller faglige trivsel. Og det bør man forholde sig til.

Det til trods er en vigtig pointe fra dialogaktiviteterne klar; eleverne var motiverede og ønskede at komme hinanden mere ved. For mange elever var det bare svært. Derfor er det oplagt at støtte op om deres møder på tværs.

Anbefalinger

- Det kan være svært helt at undgå ubehag eller utryghed. Det utrygge kan balanceres med noget trygt. Brug det fælles tredje, for eksempel gennem øvelser. Det skaber ligeværdighed og tryghed, og eleverne undgår at føle sig udsat for kritik eller særlige forventninger.
- Ret indsats ligeligt mod elever med etnisk majoritets- og minoritetsbaggrund og ikke kun mod eleverne med minoritetsbaggrund. Alle skal føle sig genkendt.

> Øvelse: Speed-dialog

Klassen sidder to og to over for hinanden i to rækker. Kopier spørgsmålene herunder, så at alle har dem. Eleverne skal tale sammen ud fra spørgsmålene på skift.

Facilitatoren styrer tiden og siger, hvornår eleverne skal begynde samtalen, skifte samtalepartner og tale om næste spørgsmål. Når hver person har talt med sin modpart, skal eleverne i den ene række rykke en plads til højre. Den sidste i rækken rykker til den ledige plads i den anden ende. Nu har alle en ny samtalepartner. Der skiftes efter cirka 1 minut. Det er vigtigt, at samtalepartnere sidder så tæt, at de kan høre hinanden, da der bliver larm i klassen, når øvelsen går i gang.

Formatet med speed-dialog hjælper med at fjerne noget af det akavede eller ubehagelige, der kan opstå ved at skulle tale med nogle, man ikke er vant til at tale med. Spørgsmål kan ændres og tilføjes, så øvelsen kan gentages med jævne mellemrum med nye samtalepartnere og nye spørgsmål.

Eksempler på spørgsmål:

1. Hvorfor har du fået netop dit navn? Er det et familienavn? Er du opkaldt efter en bestemt person? Har dit navn en særlig betydning?
2. Har du søskende? Hvad hedder de? Fortæl om dem. Hvis du ingen søskende har, så fortæl om en anden i din familie, som betyder noget for dig.
3. Hvad var din yndlingshøjtid som barn? Hvad var det bedste ved den?
4. Hvor er du født? Hvilken egn, hvilken by eller hvilket sted er det? Fortæl om det sted.
5. Hvor er den smukkeste natur, du har set i dit liv? Hvad var fantastisk ved den?
6. Hvad var din bedste rejse, udflugt eller ferie? Fortæl om den.
7. Hvad er din livret? Hvorfor er det den bedste mad for dig? Ved hvilke lejligheder spiser du den?
8. Hvad er din yndlingsinteresse eller hobby? Fortæl om den.
9. Hvad drømmer du om at blive efter skole og uddannelse? Hvorfor?
10. Fortæl om et positivt møde med en, som var helt forskellig fra dig.

Fællesskaber på tværs – I gymnasiet

Forfattere: Marie Fjellerup Bærndt, Lene Kühle, Sidsel Vive Jensen, Abir Mohamad Ismail og Karen Nørskov

Redaktion: Gladis Johansson

Design: VIVE

Layout: www.heddabank.dk

Fotos: Mathilde Bech. Foto side 23: Dialog på Tværs

Udgiver: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, 2026

e-ISBN er: 978-87-7582-560-8

ISBN er: 978-87-7582-561-5

Tryk: Stibo Complete

Dette hæfte er blevet til på baggrund af forsknings- og udviklingsprojektet 'Fællesskaber på tværs'. Partnere i projektet er VIVE, Aarhus Universitet og foreningen Dialog på Tværs. Projektet er støttet af VELUX FONDEN.